

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Investigation of PTSD And Psychopathological Symptoms in Drug Users*

Madde Kullanıcılarında TSSB ve Psikopatolojik Belirtilerin İncelenmesi

Şeyma TUNÇAY¹, Mehmet ÇAKICI²

Abstract:

This study aims to investigate post-traumatic stress disorder and psychopathological symptoms in substance users. The sample of the study consists of male and female student participants, 75 of whom do not use substances and 75 of whom use substances, at the Near East University in Nicosia. Data used in the research; It was collected from the participants through the Personal Information Form, Model European Alcohol Questionnaire, Post-Traumatic Symptom Scale and SCL-90-Psychological Symptom Screening Scale. It has been observed that individuals who use substances are mostly male, over 25 years of age, single, have a broken family, are unemployed, and most of their parents are not living. It was observed that depression, anxiety and post-traumatic stress disorder, which are among the psychopathological symptoms that were among the main objectives of the research, differed significantly. According to another result of this study, it was observed that students consumed alcohol the most, followed by cigarettes. After alcohol and cigarettes, are marijuana, pills, volatile substances, amphetamines, synthetic cannabinoids, cocaine, heroin, anabolic steroids and finally LSD. Long-term preventive plans and programs should be developed to combat drug use in cooperation with non-governmental organizations, media, universities and other organizations. Substance use causes trauma, depression, anxiety, etc. It is thought that it may be important to support its relationship with psychiatric disorders with longitudinal studies.

Keywords: Substance use, Post-traumatic stress disorder, Psychopathological symptoms.

*This study was produced from a master's thesis.

¹MSc, PhD Student, Istanbul Arel University. Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, Istanbul, Turkey, Orcid id: 0000-0003-3551-3503

²Prof. Dr., Cyprus Science University, Economics, Administrative and Social Sciences Faculty, Department of Psychology, Kyrenia, TRN Cyprus, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-7043-183X>

Date of Received/Geliş Tarihi: 14.04.2024, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 19.05.2024, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 04.06.2024, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 26.06.2024

Citing/Referans Gösterimi: Tunçay, Ş. & Çakıcı, M. (2024). Investigation of PTSD and Psychopathological Symptoms in Drug Users. *European Archives of Social Sciences*, 1(1): 11-23

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: MSc, PhD Student, Istanbul Arel University. Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, Istanbul, Turkey. Email: seyma.tuncay@hotmail.com

© 2024 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / European Archives of Social Sciences (www.eassjournal.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Öz:

Bu çalışma, madde kullanıcılarında Travma sonrası stres bozukluğu ve psikopatolojik belirtileri araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın örneklemini, Lefkoşa ilinde bulunan Yakın Doğu Üniversitesinde 75 madde kullanmayan ve 75 madde kullanan kadın ve erkek öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan veriler; Kişisel Bilgi Formu, Model Avrupa Alkol Anketi, Travma Sonrası Belirti Ölçeği ve SCL-90-Psikolojik Belirti Tarama Ölçeği aracılığıyla katılımcılardan alınmıştır. Madde kullanan bireylerin daha çok erkek, 25 yaş üstünde, bekar, parçalanmış bir aileye sahip oldukları, çalışmadıkları aynı zamanda çoğunun anne ve babasının yaşamadığı görülmüştür. Araştırmanın temel amaçlarından olan psikopatolojik belirtilerden depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğunun anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Bu çalışmanın bir diğer sonucuna göre ise öğrencilerin en fazla alkol kullandıkları daha sonra ise sigara kullandıkları görülmüştür. Alkol ve sigaradan sonra kullanılan maddelerin sırasıyla esrar, hap, uçucu madde, amfetamin, sentetik kannabinoid, kokain, eroin, anabolizan steroid ve son olarak LSD olduğu bulunmuştur. Sivil toplum örgütleri, medya, üniversiteler ve diğer kuruluşlarla işbirliği içinde uyuşturucu madde kullanımına karşı mücadele ederek, uzun dönemli önleyici planlar ve programlar geliştirilmelidir. Madde kullanımının travma, depresyon, anksiyete vb. psikiyatrik bozukluklarla ilişkisinin boylamsal çalışmalarla desteklenmesinin önemli olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Madde kullanımı, Travma sonrası stres bozukluğu, Psikopatolojik belirtiler.

Giriş

Madde kullanımı tüm toplumların kanayan yarası olarak bilinmektedir. Madde bağımlılığının her geçen gün artıyor olması toplumları derinden etkilemektedir. Bağımlılık, bir madde veya davranışı terk edememe ya da kontrolü sağlayamama biçiminde tanımlanmaktadır (Brems ve Namyniuk, 2002). Bağımlılığın bir diğer tanımı, sinir ile ilişkili sistemlerin bir işlevi olarak ortaya çıkmakla birlikte herhangi bir maddeye (uyuşturucu, alkol vb.) biyolojik anlamda bağlanmaktır. Bu tanımlamayla birlikte, bir maddeye olan bağımlılığın biyolojik olduğu kadar davranışsal olarak da gelişebildiği bazı araştırmacılar tarafından bildirilmektedir (Pickard, Bates, Dorian, Greig ve Saint, 2000; Strote, Lee ve Wechsler, 2002; Tanrikulu, Çarman, Palancı, Çetin, Karaca, 2009).

Çok boyutlu tanı sistemlerinin yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanması hem psikiyatrik bozuklukları daha detaylı tetkik edebilme hem de ona eşlik eden madde kullanım bozuklukları ile birlikte değerlendirme imkânı vermiştir (Çakmak ve Saatçioğlu, 2005). Psikiyatrik bozukluklar ile alkol ve madde kullanımı arasında iki yönlü bir ilişkinin mevcut olduğu bilinmektedir. Genel anlamda alkol ve madde kullanımının psikiyatrik birtakım belirtilerin oluşmasında etkili olduğu ve oluşan bu psikiyatrik belirtilerin de alkol ve madde kullanımına yol açtığı düşünülmektedir (Çakmak ve Saatçioğlu, 2005).

Alkol ve madde kullanım bozuklukları ve TSSB'nin yüksek oranda birlikte görülmesi aşağıdaki şu dört temel model ile ifade edilebilmektedir:

1.Alkol veya madde kullanan bireyler bu davranışlarını devam ettirirken kendilerini riskli durumların içine sokarak birçok travmatik olayla karşılaşabilmektedirler (Brady, Dansky, Sonne ve Saladin, 1998).

2.TSSB, alkol veya madde kullanım bozukluğundan daha önce ortaya çıkar. Bireyin alkol veya madde kullanımı bir çeşit kendi kendini tedavi etme yöntemidir (Haller ve Chassin, 2014).

3.TSSB ile alkol ve madde kullanım bozukluklarının biyolojik, genetik ve psikososyal alt yapıları incelendiğinde birbirleri ile etkileşim içerisinde

olduklarından, birlikte görülebilirlikleri de yüksek olasılıktır (Haller ve Chassin, 2014).

4.Karşılaşılan travmatik olay sonrası bireyi TSSB geliştirmeye daha yatkın hale getiren önemli bir unsur da yine bu bireyin mevcut alkol ve madde kullanımınıdır. Oluşan bu yatkınlık baş etme kabiliyetindeki yetersizlikler veya beyin nörokimyasında oluşan değişikliklerle bağlantılı olabilir (Brady, Killeen, Brewerton ve Lucerini, 2000).

Haller ve Chassin (2014), travmatik stres, travma sonrası stres belirtileri ile alkol ve madde kullanımı arasındaki bağlantıyı araştırdıkları çalışmalarında, birçok varsayım arasında en güçlü biçimde destek çıkan varsayımın "kendini tedavi" olduğunu, yani karşılaşılan travma sonrası stres belirtilerinin ilerleyen süreçte yüksek alkol ve madde kullanımıyla devam edebileceğini öne sürmüşlerdir. TSSB ve alkol kullanım bozukluğuna sahip olan bireylerle gerçekleştirilen çalışmalarda çoğunlukla TSSB'nin birincil geldiğini belirtmişlerdir (Jacobsen, Southwick ve Kosten, 2001). Nitekim, çoğunlukla alkol tüketiminin travma sonrası stres belirtilerini yatıştırmak için kullanıldığı ifade edilerek nedensellik varsayımı ortaya atılmıştır (Brown ve Wolfe, 1994; Stewart, 1996). Amerika'da yapılan bir çalışmada travmatik olay maruziyeti olduğunu ifade eden kişilerde TSSB ile alkol/madde bağımlılığının anlamlı bir biçimde bağlantılı olduğu rapor edilmiştir. Literatür incelendiğinde benzer araştırmaların oldukça fazla olduğu göze çarpmaktadır. Evren ve arkadaşları (2006), yatarak tedavi alan ağır alkol kullanım bozukluğu olan erkek hastalar ile gerçekleştirdikleri bir çalışmada, TSSB oranını % 26.8 olarak rapor etmişlerdir. Dragon ve Lis-Turlejska (2007) tarafından yürütülen bir diğer araştırmada ise alkol bağımlılığı nedeniyle tedavi alan hastalarda bu oranı %25 olarak bildirmiştir. Kessler ve arkadaşları (1995) ise epidemiyolojik çalışmada, TSSB belirtileri gösteren kişilerin alkol veya madde kullanım bozukluğu geliştirme olasılıklarının, TSSB belirtilerine sahip olmayan bireylere göre 2 ile 3 kat daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Bilhassa çocukluk döneminde istismara maruz kalan ve

TSSB tanısı alan kişiler çok daha şiddetli alkol ve madde kullanım sorunları sergilediği bildirilmiştir (Klanecky, McChargue ve Tuliao, 2016; Schiff, Levit, ve Cohen-Moreno, 2010; Simpson ve Miller, 2002). Üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirilen bir çalışmada ise cinsiyet, depresif belirtiler ve ileri düzeydeki alkol ve madde kullanımı kontrol edildiğinde, travma sonrası stres belirti düzeyi ile madde ve alkol kullanım bozukluğu arasında pozitif yönde ilişki görülmüştür (Lindsay ve ark., 2016). Tüm bu bilgiler ışığında bu araştırmanın en temel amacı, madde kullanan ve madde kullanmayan eşit sayıda katılımcının yer aldığı çalışma grupları karşılaştırılarak travma sonrası stres bozukluğu ve psikopatolojik belirtilerin incelenmesidir.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın gerekli etik kurul izinleri Yakın Doğu Üniversitesinde Etik Kurul Komisyonundan alınmıştır. Bu araştırmanın evreni, KKTC’de yaşayan 18-50 yaş aralığında 75 madde kullanan ve 75 madde kullanmayan kadın ve erkek üniversite öğrencisi bireylerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini 49’u kadın (% 32,7), 101’i (% 67,3) erkek olmak üzere toplam 150 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırma örnekleminin oluşturulmasında madde kullanan bireyler için amaçlı madde kullanmayan bireyler için ise gelişigüzel örnekleme yönteminden faydalanmıştır. Araştırmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanıyan amaçlı örnekleme, belli ölçütleri karşılayan veya belirli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istendiğinde tercih edilmektedir. Araştırmacı, seçilen durumlar bağlamında doğa ve toplum olaylarını ya da olgularını anlamaya ve bunlar arasındaki ilişkileri keşfetmeye ve açıklama çalışmaktadır (Büyüköztürk, 2012). Amaçlı örnekleminin amacı, araştırmada çalışılan problemleri aydınlığa kavuşturacak zengin bilgi içeren durumları seçmektir. Bu anlamda, amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olmaktadır (Başaran, 2019).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgileri öğrenebilmek adına Kişisel Bilgi Formu, Madde kullanımı öğrenebilmek adına Model Avrupa Ölçeği, Travmanın stres boyutunu ve psikolojik belirtileri ölçek için Travmatik Stres Belirti Ölçeği ve Psikolojik Belirti Tarama Ölçeği kullanılmıştır. Kullanılan veri araçları ile ilgili bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan kişisel bilgi formunda katılımcıların yaşlarına, cinsiyetlerine, kardeş sayısına, medeni durumlarına, eğitim ve gelir düzeylerine, iş durumuna, aile durumlarına, ebeveynlerinin yaşam durumlarına, ebeveynlerinin birlikteliğine, bağımlılık yapıcı madde kullanıp kullanmadıklarına, çevrelerinde bağımlılık yapıcı madde kullanan birilerinin olup olmadığına ve madde bağımlılığına yönelik herhangi bir eğitim alıp almadıklarına ilişkin kapalı uçlu sorular yöneltilmiştir.

Model Avrupa Anket Formu

Çalışmanın anket formu Avrupa Konseyi’nin “Model Avrupa Anketi” isimli anket çalışmasından yararlanılarak

hazırlanmıştır. Anket, Çakıcı ve arkadaşlarının çalışmalarında kullandığı Türkçeye uyarlanmış şekli temel alınarak uygulanmıştır. Anket formu aydınlatılmış onam ve sosyodemografik form içermektedir.

Travmatik Stres Belirti Ölçeği

Başoğlu ve arkadaşları, (2001) tarafından geliştirilen Travmatik Stres Belirti ölçeği 23 maddeden oluşan 4’lü likert tipi bir ölçektir. Katılımcıların kendilerini geçen son bir ay içerisinde değerlendirdikleri sorular içermektedir. Maddelerin puanları 0-3 arasındadır. İlk 17 madde TSSB belirtilerini son 6 madde ise depresyon belirtilerini sorgulamaktadır. Bu 17 maddeden elde edilen puanların 25 veya daha yüksek puan olması olası bir TSSB’ye işaret etmektedir. TSSB için ideal kesme puanı 22, depresyon puanı için ise 38’dir. Duyarlılık ve özgüllüğün % 81 olduğu bildirilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa değerleri ölçeğin tamamı için 0.94, TSSB için 0.93 ve depresyon için 0.82’dir (Başoğlu ve ark. 2001).

Bu çalışmada, Travma Stres Belirti Ölçeğinden elde edilen veriler toplam puan olarak kullanılmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturan katılımcılar için 23 maddelik travma sonrası stres belirtisi toplam puanına ilişkin iç tutarlılık katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır.

Psikolojik Belirti Tarama Ölçeği

SCL-90 ölçeği Derogatis (Derogatis ve Clear, 1977) tarafından geliştirilmiştir. Dağın Türkçeyi de çevirdiği Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması (Dağ, 1991). Semptom kontrol listesi-90-R, psikopatolojik semptomları taramak için 90 sorudan oluşan öz bildirim tipi ölçeğidir. 9 alt ölçeği vardır. Bu alt ölçekler; somatizasyon (SOM) obsesif kompulsif (O-C), kişilerarası duyarlılık (INT), depresyon (DEP), anksiyete (ANX), düşmanlık (HOS), fobik anksiyete (PHOB), paranoid düşünceler (PAR) ve psikotizm (PSY). Ölçeğin tümü 0.97 cronbach alfa iç tutarlılık katsayısına sahiptir (Dağ, 1991). Alt ölçeklerin güvenilirlik katsayıları SOM için .82, OC için .84, INT için .76, ANX için .78, HOS için .79, PHOB için .79, PAR için .63, PAR için .73 olarak bulunmuştur. Ek ölçek için ise .77 (Kılıç, 1991). Alt grupların ortalama puanlarında görülen bir artış olarak, katılımcının psikopatolojisinin ciddiyetinin arttığının bir göstergesidir (Aydemir ve Köroğlu, 2009). Genel semptomatik endekste (GMI) ya da alt ölçeklerde bir kişinin psiko-patolojik belirti düzeyinin 1.50’den yüksek puan alması ya da ortalama olarak kabul edilmesidir (Dağ, 1991). Bireysel her soruya 5 likert tipi cevap sayfası ile cevap verir: (0) yok, (1) gerçekten düşük, (2) ortalama, (3) oldukça yüksek ve (4) ortalamanın üstünde.

Verilerin Analizi

Madde kullanan ve madde kullanmayan eşit sayıda katılımcının yer aldığı çalışma grubunda travma sonrası stres bozukluğu ve psikopatolojik belirtilerin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada veri çözümlemesi işleminin ilk aşaması olarak toplanan veriler SPSS 21 paket programına girilmiş ve eksik ya da hatalı kodlanan veriler gözden geçirilmiştir. Katılımcıların dirençli olarak çok sayıda maddelere tepki vermediği gözlenmiş ve bu datalar veri setinin dışında tutulmuştur. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda ayıklama işlemi gerçekleştirildikten sonra nihai analizler 75’i madde kullanan 75’i madde kullanmayan toplamda 150 katılımcının tepkileri üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında toplanan veriler amaçlı örneklemeyle dayalı olarak ayıklandığı için katılımcı sayısının geniş olmaması nedeniyle öncelikle normallik varsayımları her bir alt ölçek ve toplam puanlar üzerinden Shapiro-Wilk uyum iyiliği testi aracılığıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Çalışmanın normallik varsayımları kapsamında ayrıca çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiş, Kurtosis ve Skewness değerlerinin her bir ölçek ve alt ölçeğe yönelik betimsel istatistikler raporlaştırılmıştır. Araştırmanın normallik varsayımına ilişkin bulguları incelendiğinde psikolojik belirtiler ölçeğinin alt boyutları arasında yer alan Kişiler Arası Duyarlılık ve Paranoid Düşünceler sürekli değişkenleri hariç diğer tüm alt boyut ve toplam puanlarının kabul edilebilir kriterler arasında yer aldığı gözlenmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda data kaybı yaşanmaması amacıyla, bu iki boyutun normal dağıldığı varsayılarak, araştırmanın sınırlılıklar kısmında rapor edilmiştir. Veri çözümleme işleminin sonraki aşamasında katılımcı sayılarının eşit bir şekilde dağıldığı sürekli değişkenlere ilişkin analizlerde parametrik test yönteminden faydalanılırken; katılımcı sayılarının dengesiz dağıldığı ve kategorik değişken olarak sınıflandırılan gruplarda 36'dan daha az katılımcının yer aldığı sürekli değişkenlere ilişkin analizlerde non-parametrik testler kullanılmıştır. Verilerin analiz sürecinde bütün katılımcılara ilişkin betimsel ve nicel analizler gerçekleştirilmiş olup genel profil ortaya koyulmuştur. Sonrasında ise özelde madde kullanan ve madde kullanmayan katılımcılar üzerinde araştırmanın temel amaçları doğrultusunda analizler gerçekleştirilmiştir ve madde kullanıcılarının profilleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın temel ve alt amaçlarının analiz edilebilmesi için gerekli temel varsayımlar incelendikten sonra ilk olarak araştırmanın temel amacı olan "Katılımcıların madde kullanım durumuna göre travma sonrası stres bozukluğu ve psikopatolojik belirtilerinin incelenmesi" amacıyla

ilişkisiz ölçümlerde ortalama puanların karşılaştırılmasına imkân veren t-testi kullanılmıştır. Daha sonra genelde tüm katılımcıların, özelde ise hem madde kullanan hem de madde kullanmayan katılımcıların travma sonrası stres bozukluğu ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkiler Pearson Çarpım Momentler Korelasyon analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın alt amaçları arasında yer alan madde kullanan ve kullanmayan olmak üzere iki kategoride sınıflandırılan madde kullanım durumlarının sosyo-demografik değişkenler olarak sınıflandırılan sigara kullanma durumu, alkol kullanma durumu, cinsiyet, yaş, yaşanılan yer, aylık gelir, medeni durum, çalışma durumu, ebeveyn birliktelik durumu, ebeveynlerin hayatta olup olmama durumu, yakınlarının madde kullanım durumu, madde bağımlılığı ile eğitim veya etkinliğe katılma durumu, geçmiş yaşantısında madde kullanım öyküsü ve travma stres belirtileri gibi kategorik değişkenlere göre incelenmesi amacıyla İki Değişken İçin Ki-Kare (Chi-Square Test) testi yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın temel ve alt amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen betimsel ve istatistiksel analiz sonuçlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Araştırma grubunu oluşturan 150 katılımcı, madde kullanan ve kullanmayan olmak üzere iki kategoride sınıflandırılmıştır. Sosyo-demografik değişkenler olarak sınıflandırılan sigara kullanma durumu, alkol kullanma durumu, cinsiyet, yaş, yaşanılan yer, aylık gelir, medeni durum, çalışma durumu, ebeveyn birliktelik durumu, ebeveynlerin hayatta olup olmama durumu, yakınlarının madde kullanım durumu, madde bağımlılığı ile eğitim veya etkinliğe katılma durumu, geçmiş yaşantısında madde kullanım öyküsünün dağılımına ilişkin bulgular yer almaktadır. Araştırma grubunu oluşturan katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Demografik Özellikler	Gruplar	Tüm Katılımcılar		Madde Kullanan Katılımcılar		Madde Kullanmayan Katılımcılar	
		N	%	N	%	N	%
Cinsiyet	Kadın	49	32.7	16	32.7	33	67.3
	Erkek	101	67.3	59	58.4	42	41.6
Yaş	25 yaş altı	85	56.7	40	47.1	45	52.9
	25 yaş üzeri	65	43.3	35	53.8	30	46.2
Yaşanılan Yer	Köy – Kasaba	36	24.2	18	50.0	18	50.0
	Şehir	113	75.8	57	50.4	56	49.6
Aylık Gelir	2000 tl ve altı	104	69.3	51	49.0	53	51.0
	2000 tl ve üzeri	46	30.7	24	52.2	22	47.8
Medeni Durum	Bekar	122	81.3	65	86.7	57	76.0
	Evli	13	8.7	10	13.3	3	4.0
	Boşanmış-Ayrı yaşıyor	15	10.0	-	-	15	20.0
Çalışma Durumu	Çalışıyor	34	22.7	-	-	34	45.3
	Çalışmıyor	116	77.3	75	100.0	41	54.7
Ebeveyn-Birliktelik Durumu	Bütün / Birlikte yaşıyor	70	46.7	12	16.0	58	77.3
	Boşanmış/ Parçalanmış	80	53.3	63	84.0	17	22.7

Anne-Yaşama Durumu	Yaşıyor	107	71.3	64	85.3	43	57.3
	Ölmüş	43	28.7	11	14.7	32	42.7
Baba-Yaşama Durumu	Yaşıyor	112	74.7	67	89.3	45	60.0
	Ölmüş	38	25.3	8	10.7	30	40.0
YÇMK	Evet	90	60.0	44	58.7	46	61.3
	Hayır	60	40.0	31	41.3	29	38.7
GMBİE	Katılanlar	58	38.7	18	24	40	53.3
	Katılmayanlar	92	61.3	57	76	35	46.7
GYMKÖ	Evet	71	47.3	56	74.7	15	20
	Hayır	79	52.7	19	25.3	60	80
Sigara Kullanımı	Sigara içen	106	70.7	54	72	52	69.3
	Sigara içmeyen	44	29.3	21	28	23	30.7
Alkol Kullanımı	Alkol kullanan	118	83.1	59	84.3	59	81.9
	Alkol kullanmayan	24	16.9	11	15.7	13	18.1
Toplam		150	100.0	75	100.0	75	100

YÇMK: Yakın çevrede madde kullanan bireyler olması durumu, GMBİE: Geçmişte Madde bağımlılığı ile ilgili eğitime katılma durumu, GYMKÖ: Geçmiş yaşantısında madde kullanım öyküsü

Tablo 1 incelendiğinde araştırma grubunu oluşturan katılımcıların %56,7'sinin (n= 85) 25 yaş ve altı bireylerden oluşurken; katılımcıların %43,3'ünün (n=65) 25 yaş ve üzeri olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılara bakıldığında %32,7'sinin (n=49) kadın %67,3'ü erkek (n=101), %24,2'sinin köy-kasaba (n=36), %75,8'inin (n=113) şehirde yaşadığı,%69,3'ünü(n=104) 2000 tl ve altı %30,7 (n=46) 2000 tl ve üzeri aylık geliri olduğu, 81,3'ünün (n=122) bekar %8,7'si (n=13) evli, %10'unun (n=15) boşanmış, %22,7'sinin (n=34) çalıştığı % 77,3'ünün (n=116) çalışmadığı, ebeveynlerinin % 46,7'sinin (n=70) birlikte % 53,3'ünün (n=80) boşanmış olduğu, annelerinin % 57,4'ünün (n=85) ev hanımı % 18,9'unun (n=18) memur ya da emekli % 23,6'sının (n=) ise işçi/çiftçi/serbest mesleğe, babalarının % 30,4'ünün

(n=45) memur ya da emekli 69,6'sının (n=103) işçi/çiftçi/serbest mesleğe sahip olduğu görülmüştür. Annelerinin % 71,3'ünün (n=107) yaşadığı % 28,7'sinin (n=43) yaşamadığı, babalarının % 74,7'sinin (n=112) yaşadığı % 25,3'ünün (n=38) yaşamadığı, % 60'ının (n=90) yakın çevresinde madde kullanan bireylerin olduğu % 40'ının (n=60) olmadığı, % 38,7'sinin (n=58) geçmişte madde kullanımı ile ilgili bir eğitime katıldığı % 61,3'ünün (n=92) katılmadığı, % 47,3'ünün (n=71) geçmiş yaşantısında madde kullanım öyküsü olduğu % 52,7'sinin (n=79) olmadığı, sigara kullanan katılımcıların % 70,7 kullanmayanların (n=106) % 29,3 (n=44), alkol kullanan katılımcıların ise %88,1 (n=118) kullanmayanların ise % 16,9 (n=24) olduğu görülmüştür.

Tablo 2. Madde kullanan katılımcıların kullandığı maddeye ilişkin dağılım.

Madde Kullanan Katılımcılar		
	N	%
Sigara	54	72
Alkol	59	15.7
Uçucu Madde	45	60
Esrar	53	70.7
Sentetik Kannabinoid	17	22.7
Amfetamin	22	29.7
Kokain	15	20
Eroin	9	12
LSD	4	5.3
Anabolizan Steroid	8	10.7
Hap	47	62.7
Kodeinli Şurup	0	0

Tablo 2 incelendiğinde madde kullanan katılımcıların %72'sinin (n=54) sigara, %15.7'sinin (n=59) alkol, %60'ının (n=45) uçuşu madde, %70.7'sinin (53) esrar, %22.7'sinin (n=17) sentetik kannabinoid, %29.7'sinin

(n=22) amfetamin, %20'sinin (n=15) kokain, %12'sinin (n=9) eroin, %5.3'ünün (n=4) LSD, % 10.7'sinin (n=8) anabolizan steroid, % 62.7'sinin (n=47) ise hap kullandığı görülmüştür.

Tablo 3. Katılımcıların madde kullanım durumlarının cinsiyetlerine göre incelenmesine ilişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.

	Madde kullanan		Madde kullanmayan		χ^2	df	p
	n	%	n	%			
Kadınlar	16	32.7	33	67.3			
Erkekler	59	58.4	42	41.6	8.759	2	.003*
Toplam	75	100.0	75	100.0			

Tablo 3 incelendiğinde madde kullanan kadınların oranı %32.7 iken, madde kullanan erkeklerin oranının %58.4'e ulaştığı görülmektedir. Madde kullanmayan kadınların oranı ise % 67.3 iken, madde kullanmayan erkeklerin oranının %41 olduğu anlaşılmaktadır.

Madde kullanım durumlarının cinsiyete göre farklılaşma düzeyinin ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2= 8.759$, $p< .05$). Diğer bir anlatımla kadınların madde kullanma oranları daha düşükken, erkeklerin madde kullanım oranları anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

Tablo 4. Katılımcıların madde kullanım durumlarının yaş aralıklarına göre incelenmesine ilişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Madde kullanan		Madde kullanmayan		χ^2	df	P
	n	%	n	%			
25 yaş altı	40	47.1	45	52.9			
25 yaş üzeri	35	53.8	30	46.2	0.679	1	.410
Toplam	75	100.0	75	100.0			

Tablo 4 incelendiğinde madde kullanan 25 yaş altı katılımcıların oranı %47.1 iken, madde kullanan 25 yaş ve üzeri katılımcıların oranının %53.8'e ulaştığı görülmektedir. Madde kullanmayan 25 yaş altı katılımcıların oranı ise % 52.9 iken, madde kullanmayan 25 yaş ve üzeri katılımcıların oranının %46.2 olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların madde kullanım durumlarının yaş aralıklarına göre incelenmesine yönelik ki-kare sonuçları incelendiğinde ise anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmaktadır ($\chi^2= .410$, $p> .05$).

Tablo 5. Katılımcıların madde kullanım durumlarının yaş aralıklarına göre incelenmesine ilişkin Ki-Kare Testi Sonuç

	Madde kullanan		Madde kullanmayan		χ^2	Df	p
	n	%	n	%			
Yaşıyor	64	85.3	43	57.3			
Yaşamıyor	11	14.7	32	42.7	14.377	1	.000**
Toplam	75	100	75	100			

Tablo 5 incelendiğinde anneleri yaşayan katılımcıların madde kullanma oranı %85.3 iken, anneleri hayatta olmayan katılımcıların madde kullanma oranlarının %14.7 olduğu görülmektedir. Madde kullanmayan katılımcılar arasında ise anneleri yaşayan katılımcıların oranı %57.3 iken, anneleri hayatta olmayan katılımcıların oranlarının %42.7 olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların madde kullanım durumlarının annelerinin yaşama durumu değişkenine göre farklılaşma düzeyinin ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2= 14.377$, $p< .001$). Diğer bir anlatımla annesi yaşayan katılımcıların madde kullanım oranlarının daha yüksek iken, annesi yaşamayan katılımcıların madde kullanım oranlarının anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Katılımcıların madde kullanım durumlarının medeni durumlarına göre incelenmesine ilişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Madde kullanan		Madde kullanmayan		χ^2	Df	P
	n	%	n	%			
Bekar	57	76.0	65	86.7			
Evli	3	4.0	10	13.3			
Boşanmış- Ayrı yaşıyor	15	20.0	0	0	19.294	2	000**
Toplam	75	100.0	75	100			

Tablo 6 incelendiğinde madde kullanan evli katılımcıların oranı %4 iken, boşanmış veya ayrı yaşayan katılımcıların oranının %20 ve madde kullanan bekar katılımcıların oranının %76'ya ulaştığı görülmektedir. Madde kullanmayan evli katılımcıların oranı % 13.3 iken, madde kullanmayan bekar katılımcıların oranının %86.7 olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca madde kullanmayan katılımcılar arasında boşanmış ya da ayrı yaşayan bireyler bulunmamaktadır. Madde kullanımlarının medeni duruma

göre durumlarının farklılaşma düzeyinin ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2= 19.294$, $p< .001$). Buna göre boşanmış veya ayrı yaşayan katılımcıların tümünün madde kullandığı bulgusuna ulaşılırken; madde kullanan ve kullanmayan katılımcıların her iki düzeyde de bekar katılımcıların oranlarının diğer medeni durum değişkenlerine göre oranları anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

Tablo 7. Katılımcıların madde kullanım durumlarının ebeveynlerinin birliktelik durumlarına göre incelenmesine ilişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Madde kullanan		Madde kullanmayan		χ^2	df	P
	n	%	n	%			
Bütün / Birlikte yaşıyor	12	16	58	77.3			
Boşanmış/ Parçalanmış	63	84	17	22.7	56.679	1	000**
Toplam	75	100	75	100			

Tablo 7 incelendiğinde bütün/birlikte ebeveynlere sahip olan katılımcıların madde kullanma oranı %16 iken, parçalanmış ebeveynlere sahip olan katılımcıların madde kullanma oranlarının %84'e ulaştığı görülmektedir. Madde kullanan ve bütün/birlikte ebeveynlere sahip olan katılımcıların oranı ise % 77.3 iken, madde kullanmayan ve parçalanmış ebeveynlere sahip olan katılımcıların madde kullanma oranlarının %22.7 olduğu anlaşılmaktadır. Madde kullanım durumlarının ebeveyn birliktelik durumlarına göre farklılaşma düzeyinin ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2= 56.679$, $p< .001$). Diğer bir anlatımla parçalanmış veya boşanmış aileye sahip olan katılımcıların madde kullanım oranlarının daha yüksek iken, ebeveynleri bütün ya da birlikte yaşayan katılımcıların madde kullanım oranlarının anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 8 incelendiğinde araştırma grubunu oluşturan katılımcıların psikolojik belirti düzeylerini ifade eden tüm alt boyutların birbirleri arasında ve alt boyutlar ile toplam puanlar arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler içerisinde oldukları anlaşılmaktadır ($p< .05$, $p<.001$).

Bu durum psikolojik belirti alt ölçeklerine ilişkin puanların karşılıklı ilişkisinin biri arttıkça diğeri de artıyor ya da biri azaldıkça diğeri de azalıyor şeklinde yorumlanmasına olanak sağlamaktadır. Örneğin katılımcıların öfke düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasında pozitif yönde orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vardır ($r(150) = .50$, $p< .001$). Bu bulguya göre, katılımcıların depresyon düzeyleri arttıkça öfke düzeylerinin de artacağı ya da öfke düzeyleri arttıkça depresyon düzeylerinin de artacağı yorumu yapılabilir. Bu durum ayrıca, ilgili ölçme aracı açısından güvenilir ölçüm yapabilme özelliğine işaret etmektedir.

Araştırmanın temel amaçları arasında yer alan katılımcıların travma sonrası stres bozuklukları ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise, psikolojik belirtiler ölçeğinden elde edilen bütün alt boyut ve toplam puanlar ile travma sonrası stres bozukluğu toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p< .05$, $p<.001$). Madde kullanan ve kullanmayan bütün bireylerin TSSB ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır.

Tablo 8. Araştırmada Ele Alınan Değişkenler Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

	<i>N</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>
1 SOM	150	---											
2 OKB	150	.660**	---										
3 KAD	150	.210**	.199*	---									
4 DEP	150	.460**	.449**	.160*	---								
5 ANKS	150	.544**	.521**	.233**	.524**	---							
6 ÖFKE	150	.593**	.638**	.283**	.507**	.487**	---						
7 FOBİ	150	.731**	.720**	.258**	.473**	.535**	.729**	---					
8 PAR	150	.419**	.574**	.143*	.368**	.471**	.491**	.470**	---				
9 PSY	150	.612**	.570**	.211*	.438**	.531**	.651**	.657**	.532**	---			
10 EK	150	.603**	.630**	.202*	.474**	.533**	.724**	.697**	.468**	.554**	---		
11 SCL-90	150	.727**	.748**	.623**	.612**	.700**	.777**	.792**	.647**	.729**	.728**	---	
12 TSSB	150	.703**	.632**	.742**	.701**	.723**	.491**	.512**	.513**	.567**	.690**	.548**	---

Tartışma

Bu araştırmanın en temel amacı, madde kullanan ve madde kullanmayan eşit sayıda katılımcının yer aldığı çalışma grubunda travma sonrası stres bozukluğu ve psikopatolojik belirtilere göre karşılaştırılarak incelenmesidir. Bu doğrultuda araştırma sürecinde öncelikle bütün katılımcılara ilişkin betimsel ve nicel analizler gerçekleştirilmiş olup genel profil ortaya koyulmuştur. Bu bölümde araştırmanın amacı kapsamında incelenen bulgulara ilişkin ilgili literatür bağlamında yapılan tartışma ve yorumlara yer verilecektir.

Çalışma sonucunda katılımcıların madde kullanım durumlarının travma sonrası stres bozukluğu puanları ve psikopatolojik belirti ölçeğinden elde ettikleri alt-boyut toplam puanlarına göre incelenmesi durumunda; katılımcıların depresyon ve anksiyete ve TSSB'nin madde kullanımına göre farklılık gösterdiği ortaya görülmüştür. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde madde kullanan bireylerin Travma düzeyi madde kullanmayan bireylere göre farklılaşmaktadır. Bu sonuç literatürle paralellik göstermektedir. Yapılan çalışmalarda gençlerde bildirilen travma yaşantısıyla alkol-madde kullanımının ilişkili olduğu belirtilmektedir (Evren, Kural ve Çakmak, 2006; Klein, Elifson ve Sterk, 2010). Travmaya sahip kişilerin madde kullanımına yöneldikleri belirtilmektedir (Tonmyr, Thornton, Draca ve Wekerle, 2010). Yapılan bir başka çalışmada madde kullanan bireylerin çocukluklarında yaşamış oldukları istismarın TSSB'ye sebep olduğu ve bu durumun da bireyleri madde kullanımına yönelttiği bildirilmektedir (Lynch, 2023). Evren, Ögel ve Çakmak (2002) tarafından yürütülen çalışmada madde kullanan bireylerin travma düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. İlgili diğer araştırmalar da güncel araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir; Bostancı'nın 2006 yılında yaptığı araştırmada madde kullanımı olan bireylerin olmayan bireylere oranla daha fazla travmatik yaşantıya sahip oldukları görülmüştür (Bostancı, Albayrak, Bakoğlu ve Çoban, 2006). Weiss ve arkadaşları tarafından (2013) ve madde kullanımına sahip bireylerin travma sonrası stres bozukluk düzeyinin de yüksek olduğunu belirtmiştir (Weiss, Tull, Anestis ve Gratz, 2013). Çalışma sonucunda anne ve babası yaşamayan

bireylerin daha fazla madde kullandığı görülmüştür; anne ve babanın vefatının travmatik olduğu ilgili literatürle desteklenirken (Taner ve Gökler, 2004), anne ve babanın kaybının sonra yaşanan kayıp sonrasında yalnızlık hissini artmasıyla bireylerin daha fazla madde kullandığını düşündürmektedir bu yorum diğer araştırmalarla desteklenir niteliktedir. Yüncü ve arkadaşları tarafından 2009 yılında yapılan araştırmada anne ve babasını kaybeden bireylerin daha çok madde kullandığını bildirmektedir (Yüncü, 2009). Bir diğer benzer araştırma ise Siyez ve arkadaşları tarafından (2012) ergen madde kullanıcıları üzerinden yapılmış ve bu araştırma sonucunda da anne ve babası hayatta olmayan gençlerin daha çok madde kullandığı görülmüştür. Anne ve babası yaşamayan madde kullanımına daha yüksek olmasının sebebi bireylerin yaşadıkları boşluk ve yaşamlarındaki rol eksikliğinden dolayı hayata karşı daha az sorumluluk sahibi olmaları ve bu anne ve babanın kaybindan sonra duymuş oldukları acı hissini madde kullandıktan sonra azaltılabileceği düşüncesinin var olması şeklinde yorumlanabilir (Siyez, Gürçay ve Yüncü 2012).

Son yıllarda madde kullanımını konu eden çalışmalarda, madde kullanımının başka bir psikiyatrik bozukluklarla bir arada görülme oranının oldukça yüksek olduğu bildirilmektedir bu da araştırmanın bir diğer bulgusu olan depresyon ve madde kullanım ilişkisini destekler niteliktedir (Daes ve Brown, 2006; Foulds, Boden, Newton-Howes, Mulder ve Horwood, 2017; Enez-Darçın, Numedov, Noyan, Yılmaz ve Dilbaz, 2015). Depresyon, madde kullanım bozukluklarına sıklıkla eşlik eden ruhsal sorunlardan biridir (Swendsen ve Merikangas, 2000; Rao, 2006). Alkol ya da madde kullanımına eşlik eden bozuklukları araştırmak amacıyla yapılan benzer araştırmalarda, madde kullanan bireylerin %19.2 ile %79'unda depresif belirtilerin görüldüğü belirtilmektedir (İnce, Doğruer ve Türkçapar, 2002). ABD'de yapılan bir diğer çalışmada; madde kullanan gençlerin maddenin etkisindeyken suç ve şiddete daha fazla meyilli olduğu ve işlemiş oldukları suç ve çevrelerine verdikleri zarar sonrasında genellikle depresif belirtiler sergilediğini

bildirmektedir (White, 2016). Türkiye’de cezaevinde kalan madde kullanan genç bireyler üzerinden yürütülen kesitsel bir araştırmada, madde kullanımıyla birlikte depresif belirtilerin de ortaya çıktığı görülmüştür (Altuner, Engin, Güner, Akyay ve Akgül, 2009). Yine Türkiye’nin Zonguldak ilinde, gençler üzerinden yürütülen anket çalışmasında madde kullanan bireylerin intihar eğilimi, vücuduna zarar verme ve karamsarlık gibi birden fazla depresif belirtiyeye sahip oldukları belirtilmiştir (Sankır, 2014). Türkiye’de yapılan bir diğer araştırma da madde kullanan kişiler üzerinden yürütülmüş ve bu araştırmanın sonunda; madde kullanan bireylerin suisid düşüncelerinde ve intihar girişimlerinde belirgin bir artış olduğu, madde kullanım süresinin artmasının depresyona sürüklediği ve sosyal ilişkileri bozabileceği ve bu durumun da suisid davranışa sebep olabileceği bildirilmektedir (Bakım, Karamustafaloğlu ve Akpınar, 2007). Araştırmanın bulgularından bir diğeri de kaygı ve madde kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olmasıdır. Yapılan çalışmalara bakıldığında madde kullanımının azaltımına gidildiğinde veya kesildiğinde anksiyete belirtilerinin ortaya çıktığı belirtilmektedir (Kuşçu, Duman, Akman ve Üçok, 2005; Lee, Wang, Tang, Liu ve Bell, 2015). Anksiyetesi yüksek madde kullanıcılarının, anksiyete ve madde kullanımına hemen hemen aynı zamanda rastlanmaktadır araştırmacılar bu durumu bireylerin özellikle yakalanma ve çevrenin izleminin kötü olacağını düşündükleri için olduğunu bildirmektedir (Tamam ve Demirkol, 2019).

Katılımcı bireylerin madde kullanım profilleri; cinsiyet, yaş, medeni durum, çalışma durumu, anne-baba birlikteliği ve ebeveynlerin yaşam durumuna göre travmatik stres belirti ve psikopatolojik belirtilere göre farklılaşmaktadır. Araştırma sonucunda madde kullanımının cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir. Katılımcı gurubunda madde kullanan bireyler içerisinde yer alan kişilerin de ağırlıklı olarak erkek olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın bu sonucu madde kullanımının erkekler arasında daha yaygın olduğunu ortaya çıkaran literatür bilgileri ile uyumaktadır (Evren ve Ögel, 2003; Erdem, Eke, Ögel ve Taner, 2006; Ulukoca, Gökgez ve Karakoç, 2013). Bu sonuç kadınlarda madde kullanımının ‘‘gizli kaldığı, yardım arayışının daha az olduğunu’’ vurgulayan (Evren ve Ögel, 2003) alan yazın bilgileri ile desteklenmektedir. Dolayısıyla bu araştırmada madde kullanımının kadınlara kıyasla erkeklerde daha fazla olduğu yönündeki sonuç, toplumdan gelecek baskı ve kınamalardan korunma yöntemi olarak, kadınların madde kullanımlarını gizlemesinin bir sonucu olarak düşünülmektedir (Ulukoca ve ark., 2013).

Araştırmamıza katılan madde kullanıcısı bireylerin daha çok 25 yaşın üstünde olduğu da ulaşılan araştırma grubu özellikleri arasında olması literatürdeki bilgilerle çelişmektedir. Madde kullanımının araştırılmasına yönelik yürütülen bir çalışmada madde kullanımı olan ve olmayan gençlerin genellikle 25 yaşın altında olduğu belirtilmektedir (Siyez ve ark., 2012). Madde kullanan gençlerin ebeveynleri üzerinden yürütülen bir diğer araştırmaya katılan madde kullanan ve kullanmayan katılımcıların daha çok 25 yaşın altında olduğu görülürken madde kullanan bireylerin de 25 yaşın altında olduğu görülmektedir. Çalışmamızdaki bulgunun literatürle çelişmesinin sebebi bireylerin yaş aldıkça sorumlulukların artması, üniversitelerinin artık sonlanmaya yakın olmasından kaygı ve stres düzeylerinin artması sebebiyle madde kullanımına daha çok yönelindikleri şeklinde

yorumlanması literatür ile de desteklenir niteliktedir (Siyez ve ark., 2012).

Bu çalışmanın analizlerine göre ise gençlerin tümünde en fazla alkol kullandıkları daha sonra ise sigara kullandıkları görülmüştür. Kontrol grubunda ise sigara ve alkol dışında madde kullanan üniversite öğrencisi bulunmamaktadır. Madde kullanımı olan bireylerde ise en fazla alkol ve sigaradan sonra en fazla kullanılan maddelerin sırasıyla esrar, hap, uçucu madde, amfetamin, sentetik kannabinoid, kokain, eroin, anabolizan steroid ve son olarak LSD olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde gençlerin kullanmakta olduğu maddeler ile ilgili birden fazla bulgu mevcuttur. Ögel ve arkadaşlarının 2000 yılında İstanbul’da 15 farklı okulda örneklemini 2800 öğrenciden oluşturduğu araştırmada ESPAD çalışmasında herhangi bir maddeyi hayatında en az bir kez kullanan gençlerin oranı %7, esrar kullanım oranı %4, uçucu madde %4, ecstasy %1, ve eron kullanımının oranı ise %1 olarak belirtilmektedir (Ögel, 2000). 2001 yılında 9 farklı il kapsamında yürütülen gençler üzerinden yürütülen başka bir araştırmada uçucu madde kullanım oranı %4.2, esrar %3, eroin %2.1, ecstasy %1.3, ve kokain %1.2 olarak bildirilmektedir (Ögel, Tamar, Evren ve Çakmak, 2000). 2009 yılında Yüncü ve arkadaşları tarafından yine gençler üzerinden gerçekleştirilen çalışmada gençlerin %77.2’sinin esrar, %61.3’ünün alkol, %54.3’ünün ecstasy, %31.7’sinin uçucu, %2.2’sinin kokain kullandığı bildirilmektedir (Yüncü, Kesebir, Özbaran, Çelik ve Aydin, 2009).

KKTC’de geçmiş yıllarda yapılan çalışmalar ise şu şekildedir; KKTC’de psikoaktif madde kullanımı ile ilgili ilk bilimsel çalışma 1996 yılında 2215 lise ikinci sınıf öğrencisi arasında yapılmış ve bu çalışmada öğrencilerin %47.2’sinin sigara, %80.8’inin alkol ve % 5.5’inin herhangi bir psikoaktif maddeyi yaşamları boyunca en az bir kez kullandığı saptanmıştır (Çakıcı, Çakıcı ve Eş, 2010). Lise ikinci sınıf öğrencileri arasında evreni temsil eden 641 kişilik örneklem üzerinde araştırma yinelenmiş ve yaşam boyu sigara içme yaygınlığı %40.6, alkol %79.7 ve herhangi bir DPM kullanım yaygınlığı %8.3 olarak saptanmıştır (Eş, 2015). 2004 yılında KKTC’de yer alan 33 lisenin tümünde, 2267 lise ikinci sınıf öğrencileri arasında yapılan bir diğer araştırmada yaşam boyu sigara içme yaygınlığı %35.2, alkol kullanma yaygınlığı %85.9 ve herhangi bir psikoaktif madde kullanım yaygınlığı %8.0 olarak belirlenmiştir (Çakıcı ve ark., 2010). Eş tarafından (2011) 2114 lise ikinci sınıf öğrencileri arasında 34 lisenin tümünde yinele- nen çalışmada ise yaşam boyu sigara içme yaygınlığı %26.8, alkol kullanma yaygınlığı %75.6 ve herhangi bir DPM yaygınlığı %10.0 olarak bulunmuştur (Eş, 2015). Ortaokulların tümünü kapsayan 13-14 yaş grubu 861 ortaokul üçüncü sınıf öğrenciyle yapılan çalışmada yaşam boyu sigara içme yaygınlığı %19.7, alkol %61.9, herhangi bir DPM kullanım yaygınlığı %5.8 olarak bulunmuştur (Çakıcı ve ark., 2001). Üniversite öğrencileriyle yapılan yaygınlık çalışmalarında da KKTC’deki yaşam boyu en az bir kez sigara içme oranı %69.5, alkol kuanımı %81 ve herhangi bir DPM kullanımının %15.6 olarak bildirilmiştir (Çakıcı ve ark., 2014). KKTC’de yetişkin nüfusu kapsayan az sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir. Bugüne kadar toplum geneline temsilen yapılan çalışmalar, benzer yöntemle ve aynı anket formu kullanılarak 2003 ve 2008 yıllarında yapılan 2003-2008 yıllarında yapılan ev çalışmaları sigara içme yaygınlığı %65.4- 66, alkol %82.3-77.1 ve herhangi bir DPM kullanma yaygınlığı %3.9-8.5 oranında

bulunmuştur. Bu çalışmalar en sık kullanılan maddenin esrar olduğunu ortaya koymuştur. Yanı sıra, sentetik kannabinoid, ekstazi, kodeinli şurup ve yatıştırıcı-sakinleştirici ilaç kullanımının da yaygın kullanılan maddeler arasında yer aldığı görülmüştür (Çakıcı, Çakıcı ve Subaşı, 2003). KKTC'nin küçük bir ülke olmasının psikoaktif maddelere ulaşılabilirliği artırdığı ve yeni maddeleri hızlı bir şekilde yayılmasına neden olduğu bildirilmiştir (Çakıcı ve ark., 2014).

Sonuç ve Öneriler

Madde kullanıcılarında Travma sonrası stres bozukluğunu ve psikopatolojik belirtilerin incelenmesini amaçlayan araştırmada; madde kullanan bireylerin daha çok erkek, 25 yaş üstü, parçalanmış bir aileye sahip oldukları, çalıştıkları işin olmadığı aynı zamanda çoğunun anne ve babasının yaşamadığı görülmüştür. Araştırmanın temel amaçlarından olan madde kullanan bireylerin psikopatolojik belirtilerden depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğunun anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu çalışmanın bir diğer sonucuna göre ise gençlerin en fazla alkol kullandıkları daha sonra ise sigara kullandıkları görülmüştür. Madde kullanımı olan bireylerde alkol ve sigaradan sonra en fazla kullanılan maddelerin sırasıyla esrar, hap, uçucu madde, amfetamin, sentetik kannabinoid, kokain, eroin, anabolizan steroid ve son olarak LSD olduğu görülmüştür. Kontrol grubunda ise sigara ve alkol dışında madde kullanan üniversite öğrencisi bulunmamaktadır.

Madde kullanımının önlenmesi, genellikle bireylerin sağlıklı yaşam becerilerini geliştirmeye ve riskli davranışlardan kaçınmaya teşvik edilmesini içerir. Madde kullanımının zararları hakkında doğru ve detaylı bilgi vermek, bireyleri madde kullanımından kaçınmaya teşvik edebilir. Eğitim programları, okullarda ve toplumda bu bilinçlendirmeyi sağlayabilir. Spor, sanat, müzik gibi sağlıklı ve keyifli aktivitelerin teşvik edilmesi, gençleri madde kullanımına yönlendiren riskli davranışlardan uzak tutabilir. Ailelerin çocuklarına sağlam bir destek ve iletişim ağı sağlamaları, çocukların madde kullanımı gibi

riskli davranışlardan uzak durmalarına yardımcı olabilir. Arkadaş çevresinin de sağlıklı olması önemlidir. Bireylerin kendi değerlerine, yeteneklerine ve başarılarına odaklanmalarını teşvik etmek, özsaygı ve özgüvenlerini güçlendirebilir ve madde kullanımına olan eğilimi azaltabilir. Stresle başa çıkma, problem çözüme ve riskli durumları tanıma gibi becerilerin öğretilmesi, bireylerin madde kullanımına karşı direncini artırabilir. Risk altındaki bireylerin erken tanınması ve gerekli destek ve tedavinin sağlanması, madde kullanımının önlenmesinde önemli bir faktördür. Toplumda madde kullanımını önlemeye yönelik politika önlemleri alınması ve madde bağımlılığıyla mücadelede destekleyici toplumsal yapıların oluşturulması da önemlidir. Bu, madde kullanımını teşvik eden faktörleri azaltabilir.

Beyannameler

Etik Onay ve Katılma İzni

Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan araştırmanın uygulanması için onay alınmıştır

(Karar No: YDÜ/SB/2019/374 ve Tarih:09.04.2019).

Yayın İzni

Uygulanamaz.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Uygulanamaz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

ŞT verileri toplamış ve analizleri yapmıştır. MÇ makale ana metninin düzenlenmesi, yapılacak analizlere karar verilmesi ve doğruluğunun denetlenmesinde, tartışmanın akışı ve düzenlenmesinde görev almıştır. ŞT önerilen düzeltmeleri yapmıştır. Yazarlar makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Kaynaklar

Altuner, D., Engin, N., Gürer, C., Akyay, İ., & Akgül, A. (2009). Madde kullanımı ve suç ilişkisi: kesitsel bir araştırma. *Tip Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 87-94.

Aydemir, Ö., & Köroğlu, E. (2009). Psikiyatride kullanılan ölçekler. Ankara: HYB Basım Yayım.

Bakım, B., Karamustafaloğlu, K. O., & Akpınar, A. (2007). Alkol ve diğer madde kullanım bozukluklarında intihar girişimleri ve tamamlanmış intihar. *Bağımlılık Dergisi*, 8(2), 91-96.

Başaran, Y. K. (2019). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı. *The Journal of Academic Social Science*, 47(47), 480-495.

Başoğlu M, Şalcıoğlu E, Livanou M ve ark. (2001) A Study of the Validity of a Screening Instrument for Traumatic Stress in earthquake Survivors in Turkey. *J Trauma Stress*, 14:491-509.

Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ. ve Çoban, Ş. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi. *New/Yeni Symposium Journal*, Ekim, Cilt 44, Sayı 4, 189-195.

Brady, K. T., Dansky, B. S., Sonne, S. C., & Saladin, M. E. (1998). Posttraumatic stress disorder and cocaine dependence: Order of onset. *American Journal on Addictions*, 7(2), 128-135.

Brady, K. T., Killeen, T. K., Brewerton, T., & Lucerini, S. (2000). Comorbidity of psychiatric disorders and posttraumatic stress disorder. *Journal of clinical psychiatry*, 61, 22-32.

Brems, C., & Namyniuk, L. (2002). The relationship of childhood abuse history and substance use in an Alaska sample. *Substance Use & Misuse*, 37(4), 473-494.

Brown, P. J., & Wolfe, J. (1994). Substance abuse and post-traumatic stress disorder comorbidity. *Drug and Alcohol Dependence*, 35, 51-59.

Büyüköztürk, Ş. (2012). Veri analizi el kitabı.(17. Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Çakıcı, M., Çakıcı, E., ve Subaşı B. (2001). KKTC Ortaokul Öğrencileri Arasında Madde Kullanım Yagınlığı. 8. Ulusal Sosyal Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmaları (28-31 Mayıs 2001, Lefkoşa), 2001, s.176- 182, Lefkoşa.

Çakıcı, M., Çakıcı, E., & Es, A. (2010). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti lise öğrencilerinde psikoaktif maddeleri kullanma yaygınlığı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11(3), 206.

Çakmak, D., & Saatçioğlu, O. (2005). Bağımlılık ve komorbidite. *İstanbul: Özgül Matbaacılık*.

- Dağ, I. (1991). Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)'nin Üniversite Öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*.
- Deas, D., & Brown, E. S. (2006). Adolescent substance abuse and psychiatric comorbidities. *Journal of Clinical Psychiatry*, 67, 18.
- Erdem, G., Eke, C. Y., Ögel, K., & Taner, S. (2006). Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı. *Journal of Dependence*, 7, 111-116.
- Eş, A. (2015). Lise Öğrencilerinde Sigara, Alkol ve Psiko- aktif Madde Kullanımı ile Stresle Başetme Yöntemi ve Kontrol Odağı İlişkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa,
- Evren, C., Kural, S., & Çakmak, D. (2006). Clinical correlates of childhood abuse and neglect in substance dependents. *Addictive behaviors*, 31(3), 475-485.
- Evren, E.C., Ögel, K., Çakmak, D. (2002). Esrar ve Meperidin (Petidin) kullanım bozukluğu nedeni ile yatarak tedavi gören hastaların özelliklerinin karşılaştırılması, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(1), 20-27.
- Foulds, J. A., Boden, J. M., Newton-Howes, G. M., Mulder, R. T., & Horwood, L. J. (2017). The role of novelty seeking as a predictor of substance use disorder outcomes in early adulthood. *Addiction*, 112(9), 1629-1637.
- Haller, M., & Chassin, L. (2014). Risk pathways among traumatic stress, posttraumatic stress disorder symptoms, and alcohol and drug problems: a test of four hypotheses. *Psychology of Addictive Behaviors*, 28(3), 841.
- İnce, A., Doğruer, Z., & Türkçapar, M. H. (2002). Erken ve geç başlangıçlı erkek alkol bağımlılarında sosyodemografik, klinik ve psikopatolojik özelliklerin karşılaştırılması. *Klinik psikiyatri*, 5(2), 82-91.
- Jacobsen, L. K., Southwick, S. M., & Kosten, T. R. (2001). Substance use disorders in patients with posttraumatic stress disorder: a review of the literature. *American Journal of Psychiatry*, 158(8), 1184-1190.
- Kessler, R.C., Sonnega, A., Bromet, E., Hughes, M., Nelson, C.B. (1995). Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Arch Gen Psychiatry*, 52, 1048-1060.
- Kılıç, M. (1991). Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)'nin geçerlilik ve güvenilirliği. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 1(2), 45-52.
- Klanecky, A., McChargue, D. & Tuliao, A. (2016). Proposed pathways to problematic drinking via post-traumatic stress disorder symptoms, emotion dysregulation, and dissociative tendencies following child/adolescent sexual abuse. *Journal of Addictive Diseases* [serial online]. February 19, 2016, 1-14.
- Klein, H., Elifson, K. W., & Sterk, C. E. (2010). Self-Esteem and HIV Risk Practices Among Young Adult Ecstasy Users. *Journal of psychoactive drugs*, 42(4), 447-456.
- Kuşçu, M. K., Duman, Z. Ç., Akman, M., & Üçok, A. (2005). Şizofreni tanılı hastaların bakım vericilerinde duygu ifadesi düzeyleri, umut ve kendini suçlama ifadeleri arasındaki ilişki. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*, 13(4), 249-254.
- Lee, C. H., Wang, T. J., Tang, H. P., Liu, Y. H., & Bell, J. (2015). Familial expressed emotion among heroin addicts in methadone maintenance treatment: Does it matter?. *Addictive behaviors*, 45, 39-44.
- Lynch, R. J. (2023). Prevalence and predictive factors of secondary trauma in college student affairs professionals. *Journal of Student Affairs Research and Practice*, 60(3), 293-306.
- Ögel, K., Tamar, D., Evren, C., & Çakmak, D. (2000). Uçucu madde kullanımının yaygınlığı: Çok merkezli bir araştırmanın verilerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 1(4), 220-224.
- Pickard, M., Bates, L., Dorian, M., Greig, H., & Saint, D. (2000). Alcohol and drug use in second-year medical students at the University of Leeds. *Medical education*, 34(2), 148-150.
- Rao, U. (2006). Links between depression and substance abuse in adolescents: neurobiological mechanisms. *American journal of preventive medicine*, 31(6), 161-174.
- SANKIR, H. (2014). Gençlerin Sapmış ve Suçlu Davranışlara Yönelmelerinde Benlik Saygısız Etkisi: Lise 11. Sınıf Örneği. *Electronic Turkish Studies*, 9(2).
- Schiff, M., Levit, S., & Cohen-Moreno, R. (2010). Childhood sexual abuse, post- traumatic stress disorder, and use of heroin among female clients in Israeli methadone maintenance treatment programs (MMTPs). *Social Work In Health Care*, 49(9), 799-813. doi:10.1080/00981381003745103
- Simpson, T. L., & Miller, W. R. (2002). Concomitance between childhood sexual and physical abuse and substance use problems: A review. *Clinical Psychology Review*, 22(1), 27-77. doi:10.1016/S0272-7358(00)00088-X
- Siyez, D. M., Gürçay, E. G., & Yüncü, Z. (2012). Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yasantılarına ilişkin algıları/The perceptions of adolescents towards their childhood family life experiences with regard to their having substance use disorder or not. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(4), 299.
- Stewart, S. H. (1996). Alcohol abuse in individuals exposed to trauma: A critical review. *Psychological Bulletin*, 120, 83-112.
- Strote, J., Lee, J. E., & Wechsler, H. (2002). Increasing MDMA use among college students: results of a national survey. *Journal of adolescent health*, 30(1), 64-72.
- Swendsen, J. D., & Merikangas, K. R. (2000). The comorbidity of depression and substance use disorders. *Clinical psychology review*, 20(2), 173-189.
- Tamam, L., & Demirkol, M. E. (2019). Anksiyete bozuklukları. *Bütüncül Tıp: Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Güncel Tanı-Tedavi*, 1641, 1644.
- Taner, Y., & Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Acta Medica*, 35(2), 82-86.
- Tanrıkulu, A. Ç., Çarman, K. B., Palancı, Y., Çetin, D., & Karaca, M. (2009). Kars il merkezinde çeşitli üniversite öğrencileri arasında sigara kullanım sıklığı ve risk faktörleri. *Türk Toraks Dergisi*, 10(3), 101-106.
- Tonmyr, L., Thornton, T., Draca, J., & Wekerle, C. (2010). A review of childhood maltreatment and adolescent substance use relationship. *Current Psychiatry Reviews*, 6(3), 223-234.
- Ulukoca, N., GÖKGÖZ, Ş., & KARAKOÇ, A. (2013). Kırklareli üniversitesi öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı. *Fırat Tıp Dergisi*, 18(4), 230-234.
- Weiss, N. H., Tull, M. T., Anestis, M. D., & Gratz, K. L. (2013). The relative and unique contributions of emotion dysregulation and impulsivity to posttraumatic stress disorder among substance dependent inpatients. *Drug and alcohol dependence*, 128(1-2), 45-51.
- White, H. R. (2016). Substance use and crime. *The Oxford handbook of substance use and substance use disorders*, 2, 347-378.
- Yüncü, Z., Kesebir, S., Özbaran, B., Çelık, Y., & Aydın, C. (2009). Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerin Ebeveynlerinde Psikopatoloji ve Mizaç: Kontrollü Bir Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1).C. (2009). Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerin Ebeveynlerinde Psikopatoloji ve Mizaç: Kontrollü Bir Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1).